

Asia: VN/3357/2025

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kymenlaakson käräjäoikeuden lausunto

Lähtökohta

Esitysluonnoksen mukainen muutos vaikuttaisi yleisten tuomioistuinten henkilöstötarpeeseen ja se toisi mukanaan merkittäviä muutoksia erityisesti käräjäoikeuksien työskentelyyn pakkokeinoasioissa. Vaikutukset voidaan tiivistää seuraavasti.

Työmäärän kasvu ja taloudelliset vaikutukset

Muutoksen myötä on odotettavissa merkittävä työmäärän kasvu tuomioistuimissa. Ensinnäkin on todettava, että laite-etsintäasian ripeä käsitteleminen edellyttää tietojärjestelmämuutoksia suunnitteluineen ja kehittämisineen. On selvää, että etenkin alkuvaiheessa käräjäoikeudet tulevat olemaan suurien haasteiden edessä tietojärjestelmien puutteellisuuden johdosta. Laite-etsintäasiat tulee ratkaista kiireellisesti, mutta olemassa olevat tietojärjestelmät eivät tätä tue.

Hallituksen esityksen s. 10 mukaisen vaihtoehdon mukaan: ”Asia tulisi vireille käräjäoikeuteen poliisin lähettämällä sähköpostilla. Käräjäoikeus kirjaisi asian AIPA-järjestelmään pakkokeinomenettelytavan alle ja ratkaisisi asian olemassa olevilla asian käsittelyn

toiminnallisuuksilla. Ratkaisu lähetettäisiin tiedoksi poliisille ratkaisiasiakirjan jakelutoiminnallisuudella sovittuun sähköpostiin.”

Tämän kaltainen vaihtoehto on erittäin työläs ja hidas menettelytapa ja lisää tarvetta kansliahenkilökunnan käyttämiselle. Käräjäoikeus pitää kannatettavampana esityksen vaihtoehtoa, jonka mukaan asia tulisi vireille käräjäoikeuteen rajapintaa pitkin ja se ratkaistaisiin olemassa olevilla asian käsittelyn toiminnallisuuksilla, joita tulisi mahdollisesti täydentää. Asiassa tehty ratkaisu jaettaisiin rajapintaa pitkin tiedoksi poliisin tietojärjestelmään.

Joka tapauksessa prosessin eri vaiheet, kuten asian vireilletulo, kirjauksen tekeminen, asian käsittely ja videoyhteyksistä sopiminen ja neuvottelun järjestäminen, päätöksen laatiminen ja tiedoksianto, vaativat huomattavasti aikaa ja resursseja.

Esityksessä on korostettu, että tuomioistuimen tehtävänä on arvioida laite-etsinnän perusteltavuus suhteessa perusoikeuksien suojeluun ja laajuuden oikeasuhtaisuus. Tämä perusteellinen arviointi vaatii tuomioistuimelta huolellisuutta ja se lisää asian käsittelemisen työmäärää.

Esitetty yhden asian 10–20 minuutin käsittelyaika ei ole realistinen ottaen huomioon prosessin monimutkaisuus, puutteelliset tietojärjestelmät ja lain vaatimukset. Realistisempi arvio ainakin alkuvaiheessa on noin tunnin käsittelyaika.

Lisäksi lakiuudistus vaatii henkilökunnalta lisäkoulutusta, mikä lisää työkuormaa ja kustannuksia sekä vaikuttaa muiden käsiteltävänä olevien asioiden käsittelyaikaan.

Arvioidut lisäkustannukset vaikuttavat merkittävästi talousarvioihin. Resurssipaineet ja tarve rekrytoida lisää henkilökuntaa voi edelleen kasvaa. Käytännössä olisi hyvä, että lain muutos ei tule voimaan ennen kuin tietojärjestelmät on saatu aidosti toimiviksi.

Laitteen haltijan kuuleminen laite-etsinnässä

Uudistuksen mukaan laite-etsinnästä päättäisi pidättämiseen oikeutettu virkamies ja päätöksen vahvistaisi tuomioistuin. Kyse olisi etukäteisvahvistuksesta, jota ilman laite-etsintää ei saisi toimittaa tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Asian vahvistaminen tapahtuisi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksen perusteella se joko hyväksyen tai hyläten. Kymenlaakson käräjäoikeus toteaa, että tällainen ns. vahvistusmenettely on pakkokeinolain systematiikalle vieras.

Ehdotettu menettely on verrattavissa salaisten pakkokeinojen käsittelyyn ja ratkaisemiseen. Oleellinen puute on, että esitetystä pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n säännöksessä ei ole nimenomaista mainintaa siitä, että asia voidaan ratkaista kuulematta rikoksesta epäiltyä tai laitteen haltijaa toisin kuin pakkokeinolain 10 luvun 43 §:n 4 momentissa säädetään salaisten pakkokeinojen osalta.

On ensiarvoisen tärkeää, että uudessa laissa selkeästi ilmaistaan, että laite-etsintätilanteissa asia voidaan ratkaista ilman epäillyn tai laitteen haltijan kuulemista. Asian selkeä ilmaiseminen lisää läpinäkyvyyttä ja varmuutta prosessiin, mikä puolestaan tukee oikeudenmukaisuuden toteutumista ja vähentää epäluottamusta oikeusjärjestelmää kohtaan.

Tuomioistuimen tehtävänä on arvioida, onko laite-etsintä perusteltu suhteessa perusoikeuksien suojaan ja onko laite-etsinnän laajuus oikeasuhtainen. On vaikea ajatella, että tuomioistuin voi arvioida tämän toteutuvan ilman epäillyn kuulemista, mikäli laissa ei ole nimenomaista mainintaa siitä, ettei epäilty tule kuulla.

Mikäli kuulemisesta ei määrätä erikseen laissa, on olemassa riski, että käräjäoikeuksien käytännöt ja ratkaisut tulevat vaihtelemaan. Lisäksi on oletettavaa, että hovioikeuksiin tehdään kanteluita.

Oikeusministeriön päätös 2.9.2014 (OM 38/123/2014)

Kyseinen päätös koskee varallaolo- ja toimenpidekorvauksia päivystysajalta, ja sen soveltamissääntöjä on tarpeen arvioida laite-etsintöjen näkökulmasta. Oikeusministeriön päätöksessä mainitaan erityisesti vangitsemisasioiden ja muiden kiireellisesti käsiteltävien asioiden käsittely käräjäoikeuksissa, mutta erillisiä mainintoja laite-etsinnöistä ei ole.

Varallaolo- ja toimenpidekorvauksia ei ole korotettu vuoden 2014 jälkeen. Päivystyskorvausten nykyinen taso ei ole yleinen kustannustaso huomioiden kohtuullinen.

Lopuksi

Hallituksen esitys vaikuttaa merkittävästi tuomioistuinten toimintakykyyn ja tehokkuuteen. Kyse ei ole vähäisestä uudistuksesta. Selkeä säännös laitteen haltijan kuulemisvelvollisuudesta on tärkeä oikeudenmukaisuuden sekä läpinäkyvyyden varmistamiseksi. Samalla on kriittistä arvioida Oikeusministeriön päätöksen päivittämistarvetta.

Lausunnon on laatinut Kymenlaakson käräjäoikeuden pakkokeinoasioiden vastuutuomarina toimiva käräjätuomari Mikko Koli.

Almgrén Markku
Kymenlaakson käräjäoikeus